

FABRICZY KOVÁCS MIHÁLY HUSZÁREZREDES
1724 - 1779
AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELSŐ MAGYAR KATONÁJA
A KUTATÁS TÁJÉKÁN

Még nincs félszázada annak, hogy Pivány Jenő, az Egyesült Államokban működő, kiváló magyar pénzügyi szakember, az amerikai magyarság történetének egyik legkiválóbb kutatója, eredeti forráskutatás alapján kiderítette, hogy a gróf Pulaski Kázmér lengyel és amerikai szabadsághős által kezdeményezett, u.n. "Pulaski Légió" parancsnokló ezrede, "Michael de Kowatz" csak magyar lehetett.

Az 1930-as években aztán, Póka-Pivny Aladár, budapesti szabadelmi bíró, neves hadtörténész, és mások odaadó kutatómunkája során tisztázódott Kovács Mihály pályafutása: a jász-kun huszárezred fiatal zászlósából Nagy Frigyes porosz király "Pour le Mérite"-tel és más kitüntetésekkel ékesített huszárpáncsnokává lett magyar tiszt drámai története, amely az Egyesült Államok függetlenségéért vívott harcban érte el végső fejezetét. Póka-Pivny és mások, számos általuk ellenőrzött eredeti okmányra alapított megállapítása szerint ez a Kovács Mihály 1724. augusztus havában született Karcagon, — és ez az az adat, amit a mai magyar történetírás az egész világon hitelesnek elismer (a születésnap adata nélkül).

Ennek a már jelentős és szétágazó kutatómunkának az összegezéseként, egyuttal pedig, amerikai vonatkozásban, komoly szempontok felvetésével, írta meg Révész Kálmán, az akkor még Verhovay Egyet neven ismert William Penn Fraternal Association főtájkára Kovács-ezredesről szóló angolnyelvű tanulmányát. Ebben főleg az amerikai történészek részéről követelte Kovács Mihály magyarságának elismertetését.

Munkáját jelentősen megkönnyítette az a körülmény, hogy az "amerikai" és "európai" Kovács Mihály azonosságát igazoló adat kétségbevonhatatlanul ki-világított Kovács Mihály 1777. január 13.-án a franciaországi Bordeaux-ban keltezett és Franklin Benjámin párisi amerikai követen keresztül tulajdonképpen az Egyesült Államok Kongresszusához intézett latinnyelvű leveléből, amelyet Nt. Vasváry Odon, az Amerikai Magyar Református Egyesület volt főtisztviselője, és az Amerikai Magyar Szövetségnek több éven át volt pénztárnoka talált meg a philadelphiai American Philosophical Society irattárában. Ebben Kovács magát "natione Hungarica", azaz a magyar nemzetből származónak mondja, egyben igéri, hogy az amerikai szabadság ügyét "fidelissimus ad mortem" (teljes hűséggel mindhaláláig) fogja szolgálni.

Az ezekben az időkben, főleg Almási Balogh Dezső fáradozásából New York-ban alakult "Kovács Mihály Társaság" (a második világháború ezt is elfújta) komoly lépéseket tett az amerikai magyar hagyományok ápolása terén, és része volt, például, a Finta Sándor kaliforniai magyar szobrászművész (különbön szintén karcagi születésű, mint Kovács Mihály) Kovácsot ábrázoló szobrainak és domborműveinek létrehozásában.

A háborús és háború utáni zavarok miatt csak az 1950-es években kerülhetett sor arra, hogy — nem utolsósorban Báchkay Bélának, az Amerikai Magyar Szövetség akkori főtájkárának fáradozásából — a legfelsőbb hivatalos amerikai szervek és intézmények is tudomásul vegyék Kovács Mihály magyarságát. Előbb a függetlenségi háború hőseit nyilvántartó "Society of the Cincinnati" iktatta be, az Amerikai Magyar Szövetséggel közös rendezésben, hivatalos névsorába, most

már magyarként, az amerikai magyarság ekkorra már lelkesedéssel szívébe fogadott hőst. Az országsterre fellobbant lelkesedés során, amerikai magyar egyházak és egyesületek javaslatára, utcákat, tereket neveztek el Kováts ezredesről, más helyeken pedig "Kováts Mihály-emlékfákat" ültettek a hűséges amerikai magyarok.

Ezt követően az Egyesült Államok Kongresszusának szenátusa és képviselőháza "Joint Resolution" (együttes határozat) formájában örökítette meg Kováts Mihály emlékét. Az 1955. április 13.-án keltezett okirat a magyar hős halála következő, május 11.-ére eső évfordulójának napját "Colonel Commandant Michael de Kovats Memorial Day" - nek deklarálta, "on which the flag of the United States shall be displayed on all Government buildings, and inviting the people of the United States to observe such a day in schools and churches, or other suitable places with appropriate ceremonies in commemoration of the death of Colonel-Commandant Michael Kovats."

Az Amerikai Magyar Szövetség az erre következő pünkösd hetében delegációt vezetett a dél-karolinai Charleston város "Citedella" néven ismert katonai akadémiájának ünnepségére: 1200 növénység parádéján Mark W. Clark tábornok, az akadémia parancsnoka vette át az Amerikai Magyar Szövetség ajándékát, a Finta Sándor készítette bronz emléktáblát. Beszédében azt is bejelentette, hogy az akadémia egyik gyakorlóterét a Washington György főparancsnok által a Pulaski Légio "Master of Exercise"-ává kinevezett Kováts Mihály ezredesről nevezik el.

Az 1956-ban elemi erővel kirobbant magyarországi események egyszeriben az amerikai magyarság összes szerveinek, vezetőinek a figyelmét lekötötték, mindegyik idejét, energiáját igénybe vették. Nemcsak ötvenezer magyar menekült befogadása, elhelyezése, új életbe inatítása, hanem a sok, azóta felmerült, magyar és általános vonatkozású politikai, társadalmi, kulturális és gazdasági probléma kikerülhetetlenül kimosta az emlékezetből és érdeklődésből az 1956. előtti évek problémáit. Kováts Mihály ezredessel sem törődött többé senki úgy, mint azelőtt.

Azonban közeledvén Kováts Mihály születésének 250. évfordulója, bár csendben, de mégis felújult néhány kutató munkája. Újabb anyaggyűjtés is történt, népszerű cikkek is megjelentek. Számos új, ismeretlen adat merült fel, több, fontos Kováts-kézirat is előkerült, és sikerült megtalálni a Pulaski-Légió toborzó-alának a szövegét is. Számos magán- és hivatalos feljegyzés és jelentés újabban megismert anyaga teszi egyre teljesebbé az amerikai "Kováts story"-t. Az eddig átnézett népszámlálási jegyzékekből, kereszteleési és házassági anyakönyvekből kiderült, hogy már az 1700-as évek utolsó felében, tehát Kováts Mihály amerikai katonai szolgálatának több mint két esztendeje alatt is, a tizenhárom gyarmat, később állam területén majdnem mindenfelé éltek magyarok: ez teljesen új, ritkán és bizonytalanul említett, de sohasem kutatott részlete az amerikai magyarság történetének. Hasonlóképpen teljesen új és nem kutatott vonatkozása ennek a kornak a Függetlenségi Nyilatkozat és azt követő politikai és katonai kiemeltek magyarországi visszhangját bemutató irodalom, amelyből szintén sikerült találni fontos adatokat és műveket.

Mindezek alapján végre nyugodt lélekkel hozzá lehetett fogni egy Kováts-életrajz könyvműveti, monografikus feldolgozásához. Ha megjelenik, Szathmáry Lajos, a világszerte ismert magyar étterem-tulajdonos és szakácsművészet-kutató támogató készségét is fogja dicsérni.

Vannak más tervek is. Ft. Dr. Béky Zoltán, tb. püspök, az Amerikai Magyar Szövetség igazgatósági elnöke egy Kováts-életrajzi eszméjét melengeti. Dr. Eszterhási István, a Katolikus Magyarok Vasárnapja főszerkesztője, már írja Kováts Mihályról szóló történelmi regényét. Lesznek az a ifjúság és a nagyközönség számára készült könyvek is.

Nemrég jelent meg Dr. Bakó Elemér illusztrált angolnyelvű cikke "Most Faithful unto Death: The Story of Colonel Michael de Kováts of Hungary (1724-1779), Commandant of the Pulaski Legion" címen, egy új, washingtoni képes folyóirat, The American Bicentennial július-augusztusi számában. A cikk főleg az angol nyelven olvasók számára ismerteti a hős magyar tiszt élettörténetét. Ugyancsak dr. Bakó Elemér írta azt a megemlékezést, amely a Baltimorei Magyar Egyesület Értesítőjében jelent meg, a Kováts ezredes születési évfordulójaként esedékes augusztusi számban. A magyar egység további szép megnyilvánulásaiaként előbb az Amerikai Magyar Szabadságharcos Szövetségnek az ohioi Youngstownban tartott vezetőségi ülése, utána pedig a kanadai magyar szervezetekkel már régebben megalakított Közös Magyar Küllügyi Bizottság szavazott jegyzőkönyvi köszönetet dr. Bakó Elemérnek angolnyelvű tanulmányáért.

Meg kell említenünk, hogy, bár szórványosan, és egyelőre minden országos program kialakítására vezető eredmény nélkül, már korábban is történtek megemlékezések és javaslatok Kováts Mihály születésének 250. évfordulóját illetőleg. Dr. Bakó Elemér, az Amerikai Magyar Szövetség kulturális bizottsági elnöki minőségében, már az Amerikai Magyar Szövetség 1973. szeptemberében New-Yorkban tartott igazgatósági ülésén felhívta a Szövetség és rajta keresztül az amerikai magyarság figyelmét a magyarság kötelességeire és lehetőségeire az "American Bicentennial" ünnepségeivel kapcsolatban, amelyek között a Kováts Mihály érdeméhez kötő kötelességek és az abból eredő lehetőségek a legnagyobbak. E beszámoló során emlékünnepségek, kiállítások és emlékkiadványok tervezésére is javaslatot tett. E javaslatokat a Szövetség igazgatósága elvben egyhanguan elfogatta, elrendelte a kulturális bizottsági elnöki jelentésnek az ülés jegyzőkönyvéhez csatolását, azaz a jegyzőkönyvvel együtt minzen arra jogosult címzethez (magánoshoz, egyesülethez és az amerikai magyar sajtóhoz) való eljuttatását, azzal a további utasítással, hogy a részletek meghatározása és végrehajtása tekintetében a Szövetség Intéző Bizottságának következő ülése döntson.

Ugyancsak dr. Bakó Elemér a tavaly novemberben Clevelandben ismét megrendezett Magyar Találkozózn, és az Arpad-Akadémia akkori közgyűlésén további javaslatokat terjesztett be a legelső, kiemelkedő magyar bevándorolt, Kováts Mihály születése évfordulójának alkalmából, javasolva, hogy 1974-et, mint az "Amerikai Magyar Hagyományok Évét" (Hungarian Heritage Year of America) ünnepelje az amerikai magyarság. Javaslatának rövid leírása az Arpad-Akadémia Értesítője tavaszi számában jelent meg.

Ezek után, 1974. február 28.-án dr. Bakó Elemér részletes emlékiratot juttatott el az Amerikai Magyar Szövetség igazgatósági és intéző bizottsági elnökeihez, "Az Amerikai Magyar Szövetség közvetlen és távolabbi feladatai az 'Ethnic Heritage Studies Program' magyar vonatkozásainak tervezése, szervezése és megvalósítása tekintetében" címmel. Ez a memorandum, több más között, ismételtén felhívta a figyelmet a Kováts-évfordulóval kapcsolatos teendőkre, különös tekintettel az Egyesült Államok alapításának 1976.-ban ránk váró ünnepségeire, amelyekre már világszerte folynak az előkészületek.

Következőleg, az Amerikai Magyar Református Egyesület igazgatósága emlékezett meg Kováts Mihály érdemeiről, aztán pedig az Amerikai Magyar Szabadságharcos Szövetség washingtoni tavaszi bálja elevenítette fel, különösen a bál meghívó értékes történelmi anyagával a magyar hős emlékét. A Clevelandi Magyar Szabadegyetem június 9.-én, vasárnap délelőtti rendezett Szent László ünnepi ebédén, a magyarórái csata (1074. március 14.) 900. évfordulójával kapcsolatban emlékezett meg Kováts ezredesről.

A közelmúltban Washingtonban, az Amerikai Magyar Szövetség helyi osztályának kezdeményezéséből felállított "Kováts Mihály Emlékbizottság" keretében, dr. Fűry Lajos elnökle alatt kijelölt rendező csoport most dolgozik egy, októberben megtartandó emlékvacsora műsorának részletein. Ezt valószínűleg követni fogják más, hasonló vagy más jellegű megemlékezések is.